

Розділ 6. Менеджмент та адміністрування

УДК 378; 005.33

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА ПОТОЧНОМУ ЕТАПІ ЇХ РЕФОРМУВАННЯ

Денисенко М.П.¹, Хаустова Є.Б.²

¹ доктор економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-економіки та туризму, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, 01011, Україна

тел.: (044) 256-21-56, e-mail.: profden3@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8767-9762

² кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, 01011, Україна

тел.: (068)-36-35-901, e-mail.: g.haustova@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1436-6137, DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-123-131>

THE STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION IN UKRAINE AT THE CURRENT STAGE OF THEIR REFORM

N. Denisenko¹, Ye. Khaustova²

¹ doctor of economics, professor, professor department of business economics and tourism, Kyiv national university of technology and design, Kyiv, st. Nemyrovych-Danchenko, 2, 01011, Ukraine

tel.: (044) 256-21-56, e-mail.: profden3@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8767-9762

² associate professor, candidate of economics, associate professor of accounting and audit, Kyiv national university of technology and design, Kyiv, st. Nemyrovych-Danchenko, 2, 01011, Ukraine

tel.: 068-36-35-901, e-mail.: g.haustova@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1436-6137, DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-123-131>

Анотація. У статті на основі аналізу статистичних даних визначено основні тенденції, проблеми та тенденції розвитку інтелектуальної діяльності наукових та навчальних закладів України. З цією метою проведено аналіз факторів перспективного розвитку наукової діяльності за часткою високотехнологічної продукції в структурі експорту, науково-інтенсивним ВВП, державним, приватним та самофінансуванням науки в порівнянні з ЄС \ і дані, кількість виконаних та відсоток науково-технічних робіт, структура наукових кадрів, кількість «слабких» та захищених патентів, відсоток підприємств, які проводили технологічні інновації, у тому числі партнерства з науковими організаціями та вищими навчальними закладами (ІГЕ). Аналіз розвитку освітньої діяльності полягав у вивченні динаміки показників та їх порівнянні з аналогічними показниками в науковій сфері, а саме: обсязі бюджетного фінансування (співвідношення витрат на освіту до ВВП та загальних видатків бюджету), а також кількість навчальних закладів та студентів. Розкрито основні проблеми наукової та освітньої діяльності в Україні, зокрема, низький рівень капіталізації наукової діяльності та комерціалізація її результатів внаслідок низької активності інноваційних процесів та відсутності ефективної стратегії розвитку. інноваційна економіка від держави, відсутність реального механізму захисту інтелектуальної власності з відповідними установами. Водночас основними проблемами розвитку освітньої діяльності були: порушення пропорцій між типами ІГЕ через 1,5-кратне скорочення загальної кількості ІГЕ та збільшення кількості університетів, інститутів та академій. у 2 рази; реалізація концепції автономії університету без його фінансової складової через відсутність досвіду та інституцій в управлінні ІГЕ, а також законодавчо встановлений механізм його реалізації; відсутність умов для капіталізації інтелектуальних людських активів у контексті масового попиту на формальну вищу освіту в контексті зниження якості освітніх послуг в цілому. Серед загальних напрямів реформування наукової та освітньої діяльності були визначені формування їх економічних функцій шляхом формування реальної фінансової автономії наукових і освітніх установ з наданням бюджетних коштів на основі результатів оцінки ефективності їх роботи; активізація участі України у міжнародних науково-технічних програмах; впровадження законодавства про діяльність Національної ради з розвитку науки і технологій, Національного фонду досліджень, дослідницьких університетів і державних ключових лабораторій; вдосконалення законодавства для нових підприємств (корпоративне, податкове, валютне регулювання тощо). Критично важливими для розвитку освітньої діяльності є: запровадження системи якості вищої освіти на основі посвідчення

стандартів вищої освіти та єдиного державного кваліфікаційного іспиту для прийому на бакалаврські та магістерські програми; реформування системи державного фінансування вищої освіти та державних закупівель для підготовки фахівців з вищою освітою; врегулювання статусу коледжів як провідної ланки професійної освіти; впровадження законодавства про діяльність Національного агентства з забезпечення якості вищої освіти.

Ключові слова: освітня діяльність, наукова діяльність, інноваційна діяльність, капіталізація наукової діяльності, капіталізація освітньої діяльності, фінансова автономія, якість освіти.

Формул: 0; рис.: 3, табл.: 2, бібл.: 19

Annotation. In the article, based on the analysis of statistical data, the main trends, problems and trends in the development of intellectual activity of scientific and educational institutions of Ukraine are assigned. For this purpose, an analysis of the factors of prospective development of scientific activity was carried out in terms of the proportion of high-tech products in the export structure, science-intensive GDP, public, private and self-financing of science compared with EU data, the number of completed and the percentage of scientific and technical works, structure of scientific personnel, the number of “weak” and unprotected patents, the percentage of enterprises that conducted technological innovations, including and partnerships with scientific organizations and institutions of higher education (IHE). Analysis of the development of educational activities consisted in the study of the dynamics of indicators and their comparison with similar indicators in the scientific field, namely the amount of budget financing (the ratio of education expenditures to GDP and total budget expenditures), as well as the number of educational institutions and students. The main problems of scientific and educational activities in Ukraine are disclosed, in particular, the low level of capitalization of scientific activities and the commercialization of its results as a result of low activity of innovation processes and the lack of an effective strategy for the development of an innovative economy from the state, the absence of a real mechanism for protecting intellectual property with relevant institutions. At the same time, the main problems of the development of educational activities were: the violation of proportions between the types of IHE due to a 1.5-fold reduction in the total number of IHE and an increase in the number of universities, institutes and academies by 2 times; the implementation of the concept of university autonomy without its financial component due to the lack of experience and institutions in the management of IHE, as well as the legislatively established mechanism for its implementation; the absence of conditions for the capitalization of intellectual human assets in the context of mass demand for formal higher education in the context of a decline in the quality of educational services in general. Among the general directions of reforming scientific and educational activities were identified the formation of their economic functions through the formation of real financial autonomy of scientific and educational institutions with the provision of budgetary funding based on the results of evaluating the effectiveness of their work; the intensification of Ukraine’s participation in international scientific and technical programs; the implementation of legislation on the activities of the National Council for the Development of Science and Technology, the National Foundation for Research, research universities and state key laboratories; improvement of legislation for start-ups (corporate, tax, currency regulation, etc.). Critical for the development of educational activities are: the introduction of a quality system of higher education based on a combination of higher education standards and a unified state qualification exam for admission to undergraduate and graduate programs; reforming the system of state financing of higher education and public procurement for the training of specialists with higher education; settling the status of colleges as a leading link in vocational education; implementation of legislation on the activities of the National Agency for Quality Assurance of Higher Education.

Key words: educational activity, scientific activity, innovation activity, capitalization of scientific activity, capitalization of educational activity, financial autonomy, quality of education.

Formulas: 0; fig.: 3, tabl.: 2, bibl.: 19

Постановка проблеми. Відповідно до висновків Звіту про глобальну конкурентоспроможність за 2017-2018 роки, що проводиться з ініціативи Всесвітнього економічного форуму, серед найбільш проблемних факторів для розвитку України визначено (в порядку зменшення): інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, високі ставки податків, складність податкового законодавства, доступ до фінансування, неефективна державна бюрократія, недостатньо освічену робочу силу, недостатній потенціал для інновацій [1]. Не зупиняючись на поясненні проблем розвитку, зазначимо, що сьогодні

Україна утримує свої позиції у світовому рейтингу лише завдяки відносно високим значенням за трьома групами показників (не нижче 4,5 з 7 максимальних): початкова школа (без охорони здоров’я), вища освіта та професійна освіта, розмір ринку.

Критичний стан вітчизняної освіти та науки значною мірою зумовлено відсутністю ефективної системи державного управління даними сферами, яка б відповідала сучасним потребам суспільства, забезпечувала їх взаємодію з виробництвом. Поточний стан управління та фінансування освітньої та науково-технічної сфери характеризується

надмірним адмініструванням та зарегламентованістю. Не забезпечується принцип самоврядності академій наук та автономності університетів. Під тиском контролюючих органів на платну основу переводиться освітні та наукові послуги з метою формального підвищення результативності їх комерціалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження інноваційних систем у світі показує, що всі вони були сформовані з проведенням спеціальної державної політики в сфері науки та освіти [2; 3; 4]. Саме в умовах національної інноваційної системи стає реальним виконання наукою та освітою своєї економічної функції [5; 6]. Падіння наукоємності вітчизняного ВВП свідчить про суттєве втрачання наукою здатності виконувати свою економічну функцію та критичне зниження науково-технічного потенціалу, що стає загрозою національній безпеці країни [7].

Серед наслідків такої ситуації, зокрема, зазначають низький рівень взаємозв'язку між бізнесом, університетами та науковими установами, низький рівень трансферу технологій, невідповідність якості (зокрема застарілі методи навчання) і змісту освіти потребам ринку (роботодавців). Крім того, наявна державна система правової охорони інтелектуальної власності не спроможна забезпечити розвиток сфери інтелектуальної власності як основи інноваційної економіки України [8].

В цілому окреслені основні макроекономічні тенденції в розвитку інтелектуальної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання виправдовують зміст реформування освітньої та наукової діяльності в Україні протягом останніх років [9].

Відповідно до ключових завдань Уряду України до 2020 року заплановано комплекс таких пріоритетних заходів з реформування системи вищої освіти та науки:

- «забезпечення якості вищої освіти» шляхом «створення нових освітніх програм; підвищення рівня та результатів академічної діяльності; підтримка процесу

ствердження академічної доброчесності у ВНЗ та наукових установах»;

- «створення нової системи управління та фінансування науки» шляхом «забезпечення ефективної взаємодії представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності», а також через «збільшення частки грантового фінансування у загальному обсязі державної підтримки наукових досліджень і розробок, що сприятиме підвищенню мотивації наукових працівників до участі у відкритих конкурсних відборах проектів-грантів Національного фонду досліджень та формуватиме реальну альтернативу продовженню молодими ученими своєї наукової кар'єри за кордоном» [8].

Поетапне проведення реформ освітньої та наукової сфери в Україні супроводжується виникненням нових проблем в діяльності вітчизняних закладів освіти та науки, що потребує уточнення напрямів їх вирішення з урахуванням перспективних та поточних можливостей розвитку.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в тому, щоб виходячи зі стану та проблем реформування освітньої та наукової діяльності визначити основні напрями розвитку та підвищення результативності діяльністю наукових установ та закладів вищої освіти України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Питома вага високотехнологічної продукції у структурі експорту товарів і послуг впала з рівня 17% у 2010 р. до 10% у 2016 р. з деяким покращенням у 2018 р. Наукоємність валового внутрішнього продукту (ВВП) або питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП практично залишається незмінно низкою на рівні 0,7-0,8%, якщо не враховувати критичне значення 0,54% у 2016 році. У порівнянні із середнім значенням даного показника серед країн Європейського Союзу на рівні 2,03% у 2015-2016 роках [10]. При цьому

економічна модель країн Європейського Союзу передбачає обсяг тільки венчурного капіталу в розмірі 0,3% ВВП на рік [11]. Мінімально достатнє самовідтворення наукової сфери може проводитися при її фінансуванні на рівні нижче 0,9 відсотка ВВП [12], а законодавчо закріплена норма про бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка від ВВП [13].

До речі структура джерел фінансування вітчизняної науки показує 30 % фінансування з боку держави, 40 % – приватного сектору та більше 20% – іноземних джерел. Головними розпорядниками бюджетного фінансування є Національна академія наук України (НАН) та Міністерство освіти і науки України (МОН): у 2016 р. виділено на фінансування наукових досліджень НАН – 54,98% (2015 р. – 59,35%) та МОН – 14,95% (2015 р. – 11,97%), а коштів спеціального фонду для НАН – 60%, МОН – 27,1%. Найбільшу кількість нових прикладних наукових досліджень відкрито за результатами науково-технічних робіт, що виконувалися у 2016 р. за рахунок коштів МОН (244 од. або 61,1% від загальної кількості відкритих нових прикладних наукових досліджень) та НАН (111 од. або 28%) [14].

Практично все фінансування наукових досліджень і розробок у секторі вищої освіти проводиться за рахунок бюджетних коштів, оскільки частка самостійного фінансування відповідних витрат у загальному обсязі складає 0,1-0,2% проти 0,8-0,9 % за середніми даними по Європейському Союзу [10].

При цьому за кількістю створених одиниць науково-технічної продукції за рахунок коштів загального фонду у 2016 р. вирізняються МОН – 29,4% (3655 од. з впровадженням 43,0%) та НАН – 19,4% (2414 од. з впровадженням 37,3%) на фоні Національної академії педагогічних наук (НАПН) – 17,3% (2147 од. з впровадженням 100%) та Національної академії аграрних наук (НААН) – 10,2% (1264 од. з впровадженням 39,5%).

При цьому серед наукових організацій України незалежно від їх форм власності за період 2005-2016 роки вирізняється сектор вищої освіти, якому за цей період належало приблизно від 60 до 70% одиниць наукової та науково-технічної роботи, що створювалась за всіма джерелами фінансування.

Відбуваються також і зміна кількісних та якісних характеристик наукових кадрів (табл. 1), а також вікової структури науковців та дослідників.

Таблиця 1

Кількісні характеристики наукових кадрів (тис.)*

Роки	1995	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість працівників наукових організацій	293,1	188,0	170,6	141,1	134,7	129,9	123,2	109,6	101,6	97,5
Кількість спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, у т.ч.:										
доктори наук	4,1	4,1	4,2	4,5	4,4	4,5	4,5	4,3	4,1	4,1
кандидати наук	22,9	17,9	17,0	17,0	16,1	15,9	15,9	14,7	13,9	13,7

*Дані апроксимовано за результатами поточних статичних спостережень [15;16].

Дані Державної служби статистики України свідчать, що на фоні зменшення кількості науково-дослідних організацій (з 1510 до 963 організацій тільки за період 2010-2017 роки) та чисельності їх працівників (з 141,1 тис. осіб до 97,5 тис. осіб за період 2010-2017 роки) спостерігається збільшення відсотку дослідників у віковій групі від 30 до 39 років з 15,1 до 24,1% (у

2010 та 2016 роках відповідно), помітне зменшення по віковій групі до 29 років з 15 до 13% (у 2010 та 2016 роках відповідно) та практично без змін залишається вікова група від 60 років і більше – з 25-26 відсотків [14; 17].

За підсумками конкурсів перших 3 років реалізації програми «Горизонт 2020» українськими ЗВО, науково-дослідними

установами та підприємствами на кінець 2016 р. виконувалося 69 проектів на суму близько 12 млн. євро. В рамках міжнародного науково-технічного співробітництва у 2017 році 30% наукових проектів виконувались закладами МОН, 30% - установами НАН, з загальної кількості проектів 79% зробили значний науковий прогрес чи науковий прорив (73% - у 2016 та 71% - у 2015 роках). У 2017 році дохід від виконання наукових проектів в межах програми «Горизонт 2020» був більшим, ніж сума щорічного внеску, на 5 млн. євро. Рівень впровадження проектів у межах міжнародного науково-технічного співробітництва є стовідсотковим (60 позицій у 2016 році, 80 позицій у 2015 р.) [18].

Кількість отриманих за останні роки охоронних документів за результатами виконання науково-технічних робіт за рахунок загального і спеціального фондів державного бюджету коливається в інтервалі від 5 до 9 тис. (більше 50% від кількості всіх виданих документів по Україні). Найбільшу кількість охоронних документів за результатами виконання досліджень, у тому числі прикладних досліджень і розробок, за рахунок загального фонду, отримали заклади та установи МОН: їх частка у загальній кількості отриманих у 2016 р. охоронних документів становила 68,3% (2015 р. – 73,2%, 2014 р. – 52,2%, 2013 р. – 53,3%) [14].

При цьому з року в рік збільшується кількість «слабких патентів» – патентів на корисні моделі, оскільки відповідно до Закону України «Про охорону прав на винахід та корисну модель» від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ процедура отримання патенту на корисну модель значно простіше, ніж патенту на винахід, що впливає на співвідношення кількості патентів за їх видами. Крім того, статистичний аналіз показує, що в середньому за останні 10 років питома вага активних патентів з оплаченим збором, складає 65% від загальної кількості виданих патентів (35% є незахищеними). Але в будь-якому випадку розвиток патентної діяльності залежить від промислового впровадження результатів науково-технічної

продукції як всередині країни, так і за її межами.

Упродовж 2014–2017 років частка підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, становила приблизно 16-18%, з яких здійснювали технологічні інновації – 11,8% (5,7% – продуктові та 10,3% – процесові). Щодо напрямів інноваційної діяльності підприємств України, то більша частина інновацій за витратами пов'язана з придбанням машин, обладнання та програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг. Витрати на придбання зовнішніх знань (технологій) складає менше 1 %, а відсоток підприємств, що співпрацювали з науковими організаціями та ЗВО, дорівнює відповідно 2,5 та 5,9%. При цьому тільки третина з них (2,8%) займалися технологічними інноваціями. Зазначена статистика та данні про обсяги зареєстровані патенти свідчать про вкрай низький рівень капіталізації наукової діяльності в Україні, зокрема комерціалізації результатів науково-технічної діяльності ЗВО. Щодо академічних інститутів, основним продуктом діяльності яких на відміну від ЗВО є результати наукових досліджень з єдиним способом комерціалізації через використання їх у виробництві інноваційної продукції. Тому проблема комерціалізації результатів наукової діяльності для наукових установ стає більш важливою.

Не найкраща ситуація спостерігається з фінансуванням витрат освітньої діяльності ЗВО. З 2010 року державне фінансування вищої освіти у відсотках до ВВП та до загальних видатків бюджету мають однакову негативну динаміку з аналогічними показниками наукової сфери. Однак, за питомою вагою фінансування до ВВП освітня діяльність перевищує показники наукової приблизно в 3 рази (рис.1 та 2).

Паралельно із скороченням фінансування освітньої діяльності за роки незалежності в Україні відбулося зменшення загальної кількості ЗВО практично у 1,5 рази, але таких їх типів як

університет, інститут, академія - збільшення у 2 рази. При цьому кількість студентів, що навчалися в освітніх закладах всіх рівнів акредитації у 1995-1996 та 2016-2017 роках, практично однакова та складає відповідно 1540,5 тис. осіб та 1586,7 тис. осіб (табл. 2).

Статистика останніх років свідчить, що на початок 2017-2018 навчального року в

Україні діяв 661 проти 657 вищих навчальних закладів всіх рівнів акредитації у 2016-2017 навчальному році. Кількість студентів, що здобували вищу освіту у 2017-2018 році, становила 1539 тисяч осіб проти 1586,7 тисяч осіб у попередньому [16].

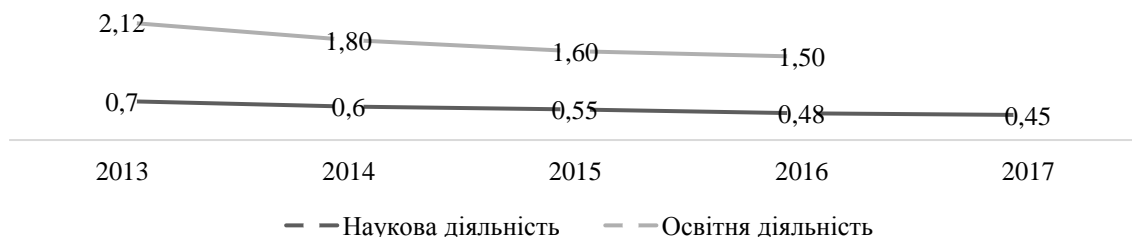


Рис. 1. Порівняння обсягів державного фінансування наукової та освітньої діяльності за відсотком витрат на фінансування до ВВП

Побудовано автором за джерелом [15]



Рис. 2. Порівняння обсягів державного фінансування наукової та освітньої діяльності за відсотком витрат на фінансування до загальних видатків бюджету

Побудовано автором за джерелом [15]

Таблиця 2

**Основні показники діяльності закладів вищої освіти
(вищих навчальних закладів за рівнями акредитації відповідно до попередньої редакції
Закону України про вищу освіту)**

Показники, роки	Вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації							Вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації						
	1995/1996	2000/2001	2005/2006	2010/2011	2014/2015	2015/2016	2016/2017	1995/1996	2000/2001	2005/2006	2010/2011	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Кількість закладів	782	664	606	505	387	371	370	255	315	345	349	277	288	287
Кількість студентів (тис.грн.)	617,7	528,0	505,3	361,5	251,3	230,1	217,3	922,8	1402,9	2203,8	2129,8	1438,0	1375,2	1369,4
у.т.ч. за денною формою	455,6	400,8	373,4	302,9	218,2	203	193,2	616,3	859,5	1233,8	1250,2	935,1	938,2	946,9

Держкомстат. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України, 2016, 2017. [15; 16; 19]

Зазначені тенденції спостерігаються на фоні масового бажання отримати вищу освіти серед української молоді (їх батьків), що пояснює відносно високі позиції України в міжнародних рейтингах за кількісними показниками освіти, але одночасно пов'язано з проблемами високого рівня безробіття серед молоді. Масовість в отриманні вищої освіти, відсутність робочих місць, низький рівень підготовки та мотивації у більшості слухачів відобразились на значному падінні якості їх навчання. В свою чергу критичний стан економіки країни, в особливості її промисловості, порушив зв'язок між ЗВО та роботодавцями, що знизило якість освітніх послуг внаслідок невизначеності змісту необхідних компетенцій (знань, навичок) серед випускників.

За результатами проведеного аналізу стану та реформування освітньої та наукової діяльності звертають увагу такі факти та заходи реформ (рис. 3).

Висновки. По-перше, серед основних розпорядників бюджетних коштів заклади освіти та наукові установи МОН вирізняється найбільшою кількістю створених одиниць науково-технічної продукції за рахунок коштів загального фонду та відсотком їх впровадження.

По-друге, вони за своїм науковим потенціалом не уступають установам НАН як найбільшому розпоряднику бюджетних коштів в сфері науки за такими показниками, як кількість нових прикладних наукових досліджень за рахунок спеціального фонду бюджету, питома вага наукових проектів в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва, за кількістю охоронних документів за результатами досліджень, виконаних за рахунок загального фонду, за відсотком інноваційних підприємств, що співпрацювали з ЗВО. Зазначене дає підстави характеризувати науковий потенціал ЗВО як відносно достатній для реалізації його в процесі інтелектуальної діяльності та нарощування інтелектуального капіталу.

В третє, попит на технологічні інновації серед підприємств України можна характеризувати як практично відсутній, враховуючи 1% витрат на їх придбання в загальному обсягу витрат на інноваційну діяльність. Але при цьому відсоток підприємств, що співпрацюють з ЗВО, що у двічі більше відсотка підприємств, що придбали нові технології у наукових організацій.

Загальний стан наукової та освітньої діяльності в Україні:

1. Наукова діяльність:

- низька питома вага високотехнологічної продукції в структурі експорту та обсягу наукових та науково-технічних робіт у ВВП (менш, ніж 1% проти законодавчої норми 1,7% та фактичних 2% у ЄС);

- зменшення кількості та чисельності працівників організацій, що здійснюють наукову та науково-технічну діяльність;

- частка витрат на наукову і науково-технічну діяльність залишається меншою, ніж 1% ВВП;

- кількість «слабких» патентів збільшилась на 25% та незахищених патентів у 2 рази;

- низький рівень капіталізації наукової діяльності та комерціалізації її результатів як наслідок низької активності інноваційних процесів та відсутності дієвої стратегії розвитку інноваційної економіки з боку держави.

Освітня діяльність:

- негативна динаміка обсягів фінансування вищої освіти, що перевищують обсяги фінансування науки у 3 рази, але в частині недержавного фінансування відстають у 2 рази;

- порушення пропорцій між типами ЗВО: зменшення загальної кількості ЗВО у 1,5 рази та збільшення кількості університетів, інститутів та академій у 2 рази;

- часткова реалізація концепції університетської автономії (академічної та організаційної, без фінансової) внаслідок відсутності досвіду та інституцій в управлінні ЗВО, а також законодавчо налагодженого її механізму;

- відсутність умов капіталізації інтелекту-альних людських активів в умовах масового попиту на формальну вищу освіту за умов середньої якості освітніх послуг в цілому.

Напрями реформування та підвищення результативності освітньої та наукової діяльності:

1. Наукової діяльності:

- формування економічної функції науки через формування реальної фінансової автономії наукових установ та надання бюджетного фінансування за результатами оцінки ефективності їх роботи;

- впровадження крім базового грантового фінансування науки з метою підвищення мотивації наукових працівників;

- інтенсифікація участі України в міжнародних науково-технічних програмах;

2. Освітньої діяльності:

- впровадження системи якості вищої освіти, яка ґрунтується на поєднанні стандартів вищої освіти та єдиного державного кваліфікаційного іспиту при вступі на навчання за програмами бакалаврату та магістратури разом із визначенням суб'єктів забезпечення якості вищої освіти та їх функцій-повноважень;

- реформування системи державного фінансування вищої освіти та сфери публічних закупівель на підготовку фахівців з вищою освітою;

- врегулювання статусу коледжів як провідної ланки професійної освіти.

І наостанок, виходячи з планів Уряду країни та змісту заходів з реформування освітньої та наукової діяльності, до останніх держава запроваджує різні політики фінансування. Заклади вищої освіти повинні отримати реальну фінансову автономію без законодавчо гарантованого рівня державного фінансування шляхом реформування сфери публічних закупівель на підготовку фахівців з вищою освітою. Поряд з тим для наукової діяльності планується базове фінансування на рівні 0,5 % від ВВП у 2020 році проти 0,16 % у 2017 році, з яких 10-15 % буде розподілятися через Національний фонд досліджень. При цьому державне фінансування наукової і

науково-технічної діяльності університетів із статусом «національний» буде здійснюватися в обсязі не менше 10 % від суми коштів на їх утримання. Для ЗВО із статусом «дослідницький» передбачено державне базове фінансування за окремою бюджетною програмою наукових досліджень в обсязі не менше 25 % коштів, що передбачені на їх утримання (ст. 29-30 Закону України «Про вищу освіту» [20].

Література:

1. The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL : <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf> (дата звернення 20.09.2018).
2. Інноваційні процеси в змішаній економіці : монографія. Київ, 2008. 240 с.
3. Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Актуальні проблеми економіки* : журнал. 2015. №4(166). с.94-104.
4. Марченко О. С. Національна інноваційна система як інтегратор знань. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. Київ, 2010. Вип. 2. С. 24-35.
5. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови : навчальний посібник. Київ : Інститут проблем національної безпеки, 2007. 520 с.
6. Організаційно-економічні аспекти інноваційного оновлення національного господарства : наук. монографія. Київ : Національна академія управління, 2008. 216 с.
7. Бреус С. В. Проблеми та перспективи забезпечення економічної безпеки вітчизняних ВНЗ. *Актуальні проблеми економіки* : журнал. 2015. №8(170). с.144-149.
8. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік. Розпорядження КМУ від 03.04.2017 №275-р.
9. Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015.
10. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник. – КІІВ. – 2017. – с.141. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm (дата звернення 20.09.2018).
11. Джунджа А., Любящий А. Модель прийняття рішень по організаційному капіталу для організацій, інтенсифікуючих знання. Операції по інженерному управлінню : науч. збірник. 2018. Том 65. Випуск 3. с.417-433. DOI:10.1109 / TEM.2018.2790898 AUG 2018.
12. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: Про стан та законодавче забезпечення

розвитку науки та науково-технічної сфери держави. Постанова Верховної Ради України від 11.02.2015 року №182-VIII.

13. Закон України про наукову та науково-технічну діяльність від 26.11.2015 року № 848-VIII.

14. Аналітична довідка. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової і науково-технічної діяльності за 2016 рік. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf/> (дата зверення 20.09.2018).

15. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України за 2010-2016. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm (дата зверення 20.09.2018).

16. Державна служба статистики України, 2005–2017 рр. Наукові кадри та кількість організацій. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html (дата зверення 20.09.2018).

17. Попович О.С., Костиця О.П. Вікова структура наукових кадрів як фактор життєздатності наукової системи України. *Наука та інновації* : журнал. 2016. 12(2). с. 5-11. DOI: <http://dx.doi.org/10.15407/scin12.02.005>.

18. Вища освіта. Портал. URL : <http://vnz.org.ua/novyny/nauka/10657-79-naukovykh-proektiv-u-jakyh-berut-uchast-ukrayinski-organizatsiyi-v-mezhah-programy-goryzont-2020-zrobyly-znachnyj-naukovyj-progres-chy-naukovyj-proryv--lilija-grynevych> (дата зверення 20.09.2018).

19. Закон України «Про вищу освіту» від 01.06.2014 р. №1556-VII.

Reference:

1. The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL : <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%20%80%932018.pdf> (дата зверення 20.09.2018).

2. Innovatsiini protsesy v zmishanii ekonomitsi : monohrafiia. Kyiv, 2008. 240 s.

3. Fedulova L. I. Tendentsii rozvytku natsionalnykh innovatsiinykh system: uroky dlia Ukrainy. Aktualni problemy ekonomiky : zhurnal. 2015. №4(166). s.94-104.

4. Marchenko O. S. Natsionalna innovatsiina systema yak intehrator znan. Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Seriia: Ekonomichna teoriia ta pravo. Kyiv, 2010. Vyp. 2. S. 24-35.

5. Natsionalna innovatsiina systema Ukrainy: problemy i pryntsyupy pobudovy : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Instytut problem natsionalnoi bezpeky, 2007. 520 s.

6. Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty innovatsiinoho onovlennia natsionalnoho hospodarstva : nauk. monohrafiia. Kyiv : Natsionalna akademiia upravlinnia, 2008. 216 s.

7. Breus S. V. Problemy ta perspektyvy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky vitchyznianskykh

VNZ. Aktualni problemy ekonomiky : zhurnal. 2015. №8(170). s.144-149.

8. Pro zatverdzhennia serednostrokovoho planu priorytetnykh dii Uriadu do 2020 roku ta planu priorytetnykh dii Uriadu na 2017 rik. Rozporiadzhennia KМУ vid 03.04.2017 №275-r.

9. Stratehiieiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020». Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 № 5/2015.

10. Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy. Statystychnyi zbirnyk. – KYIV. – 2017. – s.141. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm (дата зверення 20.09.2018).

11. Dzhundzha A., Liubiaschyi A. Model pryniatyia reshenyi po orhanyzatsyonnomu kapytalu dlia orhanyzatsyi, yntensyfytsyruuiushchykh znanyia. Operatsyy po ynzhenenomou upravleniyu : nauch. zbornyk. 2018. Tom 65. Vipusk 3. s.417-433. DOI:10.1109 / TEM.2018.2790898 AUG 2018.

12. Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: Pro stan ta zakonodavche zabezpechennia rozvytku nauky ta naukovo-tekhnichnoi sfery derzhavy. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 11.02.2015 roku №182-VIII.

13. Закон України про наукову та науково-технічну діяльність від 26.11.2015 року № 848-VIII.

14. Аналітична довідка. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової і науково-технічної діяльності за 2016 рік. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf/> (дата зверення 20.09.2018).

15. Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy za 2010-2016. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm (дата зверення 20.09.2018).

16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2005–2017 rr. Naukovi kadry ta kilkist orhanizatsii. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html (дата зверення 20.09.2018).

17. Popovych O.S., Kostyrytsia O.P. Vikova struktura naukovykh kadrov yak faktor zhyttiezdatnosti naukovoї systemy Ukrainy. Nauka ta innovatsii : zhurnal. 2016. 12(2). s. 5-11. DOI: <http://dx.doi.org/10.15407/scin12.02.005>.

18. Vyshcha osvita. Portal. URL : <http://vnz.org.ua/novyny/nauka/10657-79-naukovykh-proektiv-u-jakyh-berut-uchast-ukrayinski-organizatsiyi-v-mezhah-programy-goryzont-2020-zrobyly-znachnyj-naukovyj-progres-chy-naukovyj-proryv--lilija-grynevych> (дата зверення 20.09.2018).

19. Закон України «Про вищу освіту» від 01.06.2014 р. №1556-VII.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2018 р.